

Fred Morgan - en legendarisk blokfløjtebygger

af Nikolaj Ronimus

16/4 -99 døde Fred Morgan af en uheldig kombination af et hjerteanfald og bilkørsel på en øde, lokal vej; resultatet var som sagt fatalt.

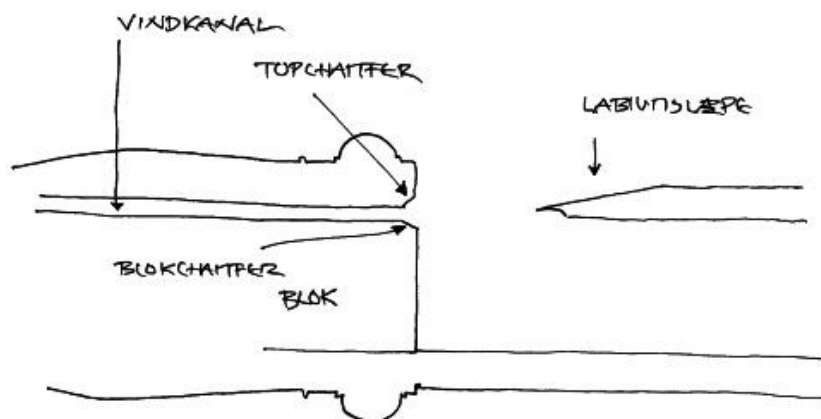
Hans navn nævnes stadig i diverse fagtidsskrifter, når emnet er blokfløjte. Nogle priser hans virke, andre ønsker at fjerne glorien af samme, andre igen prøver at promovere deres byggerkunst enten som arvtagere til Fred Morgans evner, eller at de er ham overlegne osv., opfindsomheden er mangfoldig. For at bevare Freds billede i samtiden, hans bidrag til blokfløjtefaget som helhed, har familien ønsket at dokumentere hans virke i bogform med hans kundekreds' ord. Derfor tog hans enke Ann Morgan brevkontakt til alle Freds direkte kunder og bedt om hver enkelts syn på hans virke og indflydelse etc. Nedenstående er mit personlige bidrag. Jeg har forsøgt at være så faglig som muligt og undgå diverse tårevædede historier, selvom de kunne være nok så rørende.

Jeg tror ikke at tage fejl i, at alle blokfløjtenister og blokfløjtebyggere har en mening og et forhold til Fred Morgan og hans instrumenter. Ingen har som han formået at præge og trendsætte standarden for blokfløjtes musikalske, æstetiske og tekniske egenskaber. Igennem sin byggerkunst formåede han at præge generationer af blokfløjtenister. Han skabte superelitens blokfløjte lyd, som gennem deres plader lærte os, hvorledes en god blokfløjte kunne håndteres. Ikke mange kunstnere opnår en så stærk gennemslagskraft, som Fred Morgan nåede med sin blokfløjtebyggerkunst - et imponerende eftermæle.

At præcisere hvilken egenskab, der gjorde Fred Morgan til en så eminent bygger er ikke enkelt. Mange faktorer spillede ind: den rette person på det rigtige tidspunkt i de rigtige omgivelser, kombineret med den rette håndværksmæssige fingerfærdighed samt tålmodighed, stædighed, lydhørhed, musikalitet og ikke mindst evner på instrumentet. Jeg vil alligevel prøve at fremhæve nogle emner, som jeg oplever som skelsættende.

I mine mange samtaler med Fred blev et stort antal emner selvfølgelig berørt, men et

tilbagevendende tema var forståelsen af de enkelte originalinstrumenter, den enkelte bygger, den enkelte model. Hvordan klinger f.eks. en Bressan-alt - hvor vide rammer arbejdede Bressan selv med - hvilken respons og resonans gav det enkelte instrument fra sig; og måske mest interessant, var der en fællesnævner for alle Bressan-alter, en "Bressan-klang og -resonans"? I den henseende havde Fred fremragende evner. Jeg har spillet på min Fred-kopi af Bressan side om side med det originale instrument, som Fred endte med at bruge som model for sine kopier. Bortset fra forskellen i tonehøjde oplevede jeg instrumenternes resonans og respons meget identisk. Ud fra dette koncept var Freds ønskesituation at få ændret standard-barok-stemningen fra 415,3 Hz til en væsentligt lavere 408 Hz for dermed at undgå problemet med at skulle formindske (transponere) mange af modellerne væsentligt og dermed forandre instrumentets funktionsprofil. Overlevende instrumenter fra både Stanesby senior og junior, Bressan, Steenbergen, Heitz og Wiyne m.fl. har en nuværende stemmetone på 402-410 (hvortil kommer et antal instrumenter i lav kammertone ca. 390-399 Hz), mens kun et mindre antal af f. eks. Denner, Debay og Porschmann stemmer på nuværende tidspunkt i a-415 Hz. Generelt må vi formode, at instrumenterne har været lavere som nybyggede, idet boringen ved fortsat udtørring er blevet oval og lidt mindre samt rørets længde let forkortet. Det har naturligvis praktiske årsager, at vores "historiske" kammertone er lagt på 415,3 Hz, men for en bygger er det af yderste vigtighed at kunne høre og finde den enkelte historiske byggers klanglige tekniske kodeks, og i den henseende var Fred Morgan en mester.

At komme til at spille på originale blokfløjter er idag ikke så ligetil, som det var i 1970'erne. At diverse museer ønsker at beskytte deres samlinger mod forfald, er forståeligt og ønskeligt, men den information, der kan fås ved at spille på originale instrumenter, er betydelig. Ved man, hvad der skal lyttes efter, skal der ikke mange minutters spil til for at fastslå instrumentets klanglige karakter og profil. Man kan f.eks. på Freds opmålingstegning af J.Denner-instrumentet i København se, at han ikke fik lov til at slå blokken ud, hvorfor dele af hovedstykkets boring ikke er opmålt. Naturligvis er voicingen (blokbane, blok- og topchamfer, diverse buer og kurver) heller ikke beskrevet, men dette til trods formåede Fred alligevel at bygge en mesterlig Denner-model. Et problem med Denner-modellen, der optog ham, var det høje f#⁴, som på det originale instrument kan sættes direkte an uden at skulle bruge legatobue fra e⁴, hvilket Freds kopi ikke kan. Var det et resultat af en unik voicing, et overset punkt i boringen eller bare århundreders forandring, som på næsten magisk vis har givet instrumentet denne egenskab? Et klart program på Freds planlagte Europa-tur var at gense Denner-fløjten og om muligt få lov at støde blokken ud. Som bekendt udsatte Fred denne tur af flere grunde, bl. a stress over alle de instrumenter, der ikke ville blive bygget i rejseperioden. Han sagde altid til mig: "Spil på originalerne, betragt dem, og skriv alle detaljer ned, også dem, du ikke tror, har betydning. Kun ved at forstå deres arbejde, kan du udvikle en kopi i deres ånd."

At spille på et Fred Morgan-instrument:

Lige siden jeg blev vakt rent blokfløjtenistisk, stod navnet Fred Morgan omgivet af en glorie af legendarisk musikerlykke. Kunne man få instrumenter fra hans hånd, var man sikret at kunne spille sin sjæls inderste ønsker ud, uden at instrumentet stod i vejen: Der var derfor en meget stor forventning om det ultimative, da jeg endelig kunne købe mit første Fred Morgan-instrument - en Bressan-alt. Det tog mig 1 1/2 år at lære at spille på instrumentet! Jeg var dybt frustreret, alt, hvad jeg havde spillet på indtil da, havde haft samme lyd, næsten uanset, hvordan jeg blæste; hvorimod dette instrument havde min. 50.000 klang- og artikulationsmuligheder, så hver gang jeg ikke blæste eller artikulerede, som jeg burde have gjort i forhold til mit indre lydbillede, fik jeg en helt anden tone - klang -ja, alt var anderledes. Til tider lød det forfærdende. Det instrument var den mest nådesløse læremester, jeg nogensinde har haft. Nu, mange år efter denne krise, kan jeg selvfølgelig se, at det var instrumentets enorme fleksibilitet, jeg blev ramt af; det var bygget af en mester, og skulle spilles mesterligt for at klinge og tale. Som en musiker en gang har sagt: "En gang Morgan, altid Morgan". Har man først oplevet denne frihed, er det ikke muligt at gå tilbage til den anden verden, det ville være som at gå fra farve til sort/hvid. Klanglig fleksibilitet, sikker intonation, artikulationsmæssig frihed og ingen ulvetoner er ingredienserne i et Fred Morgan-instrument. Det er nu en meget stor udfordring for fremtidens byggere at forfølge dette spor - at bygge et "svært" (eller mere positivt formuleret: udfordrende) instrument! Det lyder paradoksalt; vil man som udøver ikke netop have et nemt spilleligt instrument, et instrument, som spiller, uanset, hvilken klangprojektion, man nu lige bruger? Ved første øjekast kunne vi jo sige, at det samme gælder for et dårligt instrument: det tager lang tid at lære at spille rent og sikkert på, og det tager tid at finde en jævn klang. Hvor er forskellen?

Jo, ved det mindre gode instrument vil ens indsats kun blive belønnet med en ren skala og ansats, hvorimod klanglig fleksibilitet og artikulationsmæssig frihed ikke vil være at finde.

Det paradoksale er, at man til en vis grad er afhængig af den pågældende byggers egen spilleteknik, evner på instrumentet og musikalitet, det er kun hvis denne er i stand til at optage de tilbagemeldinger, man uvægerligt får fra sine købere og bruge disse til at forbedre instrumenterne, at vedkommende kan bringe sine instrumenter over sit eget niveau.

Arbejde med Fred - udveksling af ønsker.

Voicingen og dermed den stemme, man som udøver spiller med, var Freds store passion. Jeg mindes, at han få år før sin død ytrede, at nu var han næsten tilfreds med sin voicing: nu kunne han bringe instrumenterne til at klinge, som han oplevede dem i sit indre lydbillede.

Jeg har efterhånden set instrumenter fra næsten hele Freds byggeperiode, og der er ingen tvivl om, at hans voicing sammen med instrumenternes design, ændrede sig gradvist igennem årene. Hans voicing udviklede sig i takt med de krav og tilbagemeldinger, han blev mødt med fra sin kundekreds af professionelle musikere, informationer og input, han ubønhørligt sammeholdt med de informationer, han havde fra de originale instrumenter. Netop klangen og funktionen på de originale instrumenter, som Fred i sin tidlige periode havde relativt rig mulighed for at spille på, fastholdt han i sin hukommelse som sin smagsdommer og facitliste. Dette lydbillede er den gennemgående faktor i alle hans velbevarede instrumenter, graden af ansats og klangdybde kan variere, men aldrig mere, end at det stadig er et Fred Morgan-instrument. Han beskrev selv klangen således: "Firm low notes, warm mid register, clear top notes and an over all flexibility in pitch and sound."

Min personlige erfaring med Fred var, at han var meget åben over for klang/ansats-ønsker og -betragtninger. Jeg mindes måske tydeligst et forsøg, han på basis af mine ønsker gjorde med Stanesby senior-alt. Mange vil måske huske F.Brüggens indspilning af Händels blæsersonater, hvor der udelukkende bliver brugt originale 1700-tals-instrumenter, heriblandt den Stanesby senior-alt, som Fred brugte som basis for sine kopier. Instrumentet har en meget centreret og træagtig tone med en klar artikulationsansats - den lyd ville jeg gerne have i min kopi. Som sagt, der er mange faktorer

i voicingen af på en blokfløjte, men en af disse er naturligvis labiumskantens tykkelse. På originalen er den 0,3-0,5 mm tyk, heraf størstedelen 0,5. Jeg havde en ide om, at en stor del af den klang, jeg ønskede, lå i kantens tykkelse, og denne ide præsenterede jeg for Fred. Han indvilligede straks i at udvikle en voicing med udgangspunkt i labiumskantens tykkelse. Fred og jeg diskuterede løbende udviklingen, både da det var under bygning i Daylesford og under dets videre udvikling efter at jeg modtog det i Danmark. Jeg har stadig instrumentet, og det er ikke usandsynligt, at det kommer til at klinge som sin "mor" om 300 år - jeg har i hvert fald ikke set eller hørt en Stanesby-kopi med tilsvarende klang. Eksperimentet lykkedes.

Æstetik/ydre design:

Når man idag ser på de overleverede originalinstrumenter, er det bemærkelsesværdigt, så velproportionerede og præcist udførte, de generelt er. Drejningen er udført med en let, men præcis og sikker hånd, det ydre design er stramt og fleksibelt på samme tid; instrumenterne er hånddrejet uden brug af skæreskabeloner. Ikke to instrumenter af f.eks. Bressan, Stanesby eller Wyne er helt ens, men de er alle sig selv. Design og drejning er personlig som en håndskrift, altid genkendelig, men lidt forskellig. Fred lagde megen vægt på at kopiere "håndskriften": betragter man hans tegninger af f.eks. F. Brüggens samling, vil man finde mange kommentarer om design og drejning. Mange af detaljerne synes små og ubetydelige, men er i høj grad med til at fremhæve forskellene mellem de enkelte byggere. F.eks. er de små ringe på en J.Denner-alt tydelige, selvstændige ringe, hvorimod de samme ringe på en Bressan-alt er små trin. Dette er med til at gøre Denner-instrumentet endnu mere elegant og raffineret. Disse detaljeforskelle var af stor betydning for Fred og fremgår tydeligt af hans instrumenter. Ingen af hans instrumenter er 100% ens, men alle er tydeligt genkendelige som eksempelvis Bressan og Denner med de detaljekendetegn, der hører typen til. Fred valgte at dreje alle sine instrumenter i fri hånd, netop for at kunne give dem denne type forskel og opnå en tilsvarende blanding af frihed og stramhed som originalerne. Også Fred havde en håndskrift, derfor er det interessant at sammenligne detaildrejningen på instrumenter fra Freds hånd med instrumenter, som Dieter Mücke har drejet. konceptet er klart, håndværket og skønheden stor, men de to håndskrifter er anelse forskellige.

Post scriptum: Dieter arbejder stadig i workshopen, hvor han producerer såkaldte "bodies", en blokfløjte uden voicing og ikke stemt. Dette arbejde gjorde han også for Fred i 10 år.

Sådan en "body" kan man købe og derefter sende til en blokfløjtebygger eller-voicer, som så færdiggør instrumentet. Er det så en Morgan? Ja og nej; boringen og designet er, men voicingen - klangen, den ligger nu i en andens hånd og talent.